

Mauritz med z och s – skärgårdsångarna på Kimitoön

Fredagen den 26 maj 1899 var det fest i Åbo. Då firade Mauritz Holmberg, befälhavaren på kustångaren s/s *Aino*, 25 år på rutten Åbo-Salo. Holmberg var en omtyckt befälhavare som under en lång tid skapat goda relationer till såväl hög som låg. Dagen för jubiléet började i Salo, där festföremålet väcktes till tonerna av Salo musikkapell. Vid Lappdals brygga i Kimito steg en stor skara festklädda resenärer ombord. Bland dem fanns författaren och folkskolelärarinnan Adèle Weman, som läste upp en festdikt. Vid ankomsten till Åbo plockade Holmberg upp sin fru Anna och konsul Wikeström, direktör för Åbo Läns Kustångbåts Aktiebolag, vid nedre hamnen innan han fortsatte till övre hamnen för att motta folkets jubel.

Varför var Mauritz Holmberg så uppskattad? Förutom att han hade stått vid rodret så länge måste man förstå skärgårdsångarnas betydelse under den här tiden, innan det fanns bilar och bussar. På ett allmänt plan kom skärgårdsångarnas guldålder att infinna sig från 1860-talet till 1890-talet då järnvägsförbindelserna konkurrerade ut dem. I skärgården i allmänhet, och Kimitoön i synnerhet, byggdes som bekant inga järnvägar. Det förlängde behovet av ångarna som en sammanbindande länk mellan skärgården och staden. Däremot drabbades ovannämnda Holmbergs rutt, Åbo–Salo, av att Kustbanan färdigställdes. Samma år som han firade jubileum togs banavsnittet Åbo–Karis i bruk, vilket betydde att Saloborna inte längre behövde använda s/s *Aino* eller motsvarande ångfartyg för att ta sig till Åbo. För Kimitoöborna kvarstod däremot behovet av skärgårdsångare som bildade ett livsviktigt nätverk för att frakta såväl människor som varor.

Att skriva om sjöfartshistoria på Kimitoön medför både fördelar och nackdelar. Dels är närvaron till havet så central att det skulle finnas nästintill gränslösa mängder teman att ta fasta på. Traditionellt har bygdesjöfarten varit av stor betydelse för Kimitoön. Den har inte enbart gett sjömännen levebröd utan även fungerat som en livsnerv för hela samhället. Om denna betydelsefulla del av Kimitoöns sjöfartshistoria har det skrivits mycket. En aspekt som däremot fallit i skymundan är den trafik av skärgårdsångare som uppstod under andra halvan av 1800-talet. De ångdrivna fartygen trafikerade mellan städer längs kusten och underlättade resandet, men samtidigt band de samman landsbygd med stad. Att människor gavs bättre möjligheter att resa inverkade också på sikt på spridningen av idéer, till exempel i fråga om ungdomsföreningstanken som på Kimitoön tidigt blev betydelsefull. Skärgårdsångarna möjliggjorde att människor från hela skärgården kunde resa till de sommarlotterier som Kimito ungdomsförening ordnade på Skogsböle gård till förmån för bygget av Wrethalla.

Mauritz Holmberg inledde sin gärning till sjöss 1862 som lotslärling ombord på hjulångaren *Aura* där hans far tjänstgjorde som lotsstyrman. Efter elva år som lotslärling och lotsstyrman tog Holmberg examen vid en teknisk mellanskola i Åbo 1876 som gav honom rätt att fungera som befälhavare på skärgårdsångare. Han kom att bli s/s *Ainos* första skeppare, då han samma år som han fick sin examen hämtade ångaren från Stockholm och förde henne till Åbo. Holmberg blev som redan framgått linjen Åbo–Salo och s/s *Aino* trogen under en lång tid. Hans popularitet förklaras i vissa källor med hans personlighet. Han var glad och skämtsam till naturen och var en god berättare. Tre år efter det stora jubileet gick Holmberg ur tiden och han behövde således aldrig uppleva nedläggningen av sin kära linje. Kustbanan stod helt klar 1903, vilket betydde att kustångarna åtminstone för Salobornas del blivit överflödiga. S/s *Aino* såldes samma år.

Till skillnad från Saloborna behövde skärgårdsborna fortfarande skärgårdsångarna för transport av både varor och människor. I Kila grundades därför 1906 ett rederi som döptes efter den populära skepparen som fyra år tidigare gått ur tiden. Rederiets ångare *Maurits Holmberg* (stavat

med s) trafikerade ursprungligen mellan Kila och Åbo, men gick också till exempel mellan Åbo och Norrlångviken. Under en nästan 20 år lång era var denna ångare, som 1925 såldes och döptes om till *Wellamo*, en del av den viktiga skärgårdstrafik som band skärgården till fastlandet.

För att få en uppfattning om ångarnas betydelse för skärgårdssocknarna kan vi ta en titt i en manifestbok för *s/s Maurits Holmberg* från sommaren 1925, som var hennes sista säsong. Under en resa från Åbo till Kimito transporterade fartyget byggnadsmaterial såsom bräder, takfilt och cement. Vidare kan man ur manifestboken utläsa diverse livsmedel såsom läskedrycker, mjöl, havregryn och socker medan förbränningsmotorernas frammarsch märks i det att fartyget förde med sig olja, nafta och bensin. På tillbakaresan från Kimito till Åbo bestod lasten främst av kött, fisk och ägg men också av levande djur och grönsaker. Resan visar på samspelet mellan stad och skärgård. På samma sätt som befolkningen på Kimitoön inte klarade sig utan vissa varor behövde stadsborna de varor som producerades och fångades i skärgårdens mylla och vatten.

Under 1920-talet började transportererna på gummihjul att bli allt vanligare i Kimitoön, vilket tvingade en femtioårig epok i graven. Färjor och broar blev viktigare än skärgårdsångare och sakta men säkert föll de otaliga ångbåtsbryggorna ihop. Namnet Mauritz Holmberg, både med z och s, var starkt förknippat med Kimitoöns ångbåtstrafik under hela den här epoken och får således personifiera denna – även om *s/s Aino* och *s/s Maurits Holmberg* ingalunda var de enda ångarna som trafikerade Kimitoön.

FD Robert Louhimies, arkivarie vid Sjöhistoriska institutet vid Åbo Akademi.